

# ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՐՈՒՄՑ

ՔԱՂԱՔԻԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ · 29 ԴՐՅԵՄ ԲԵՐԵ

և ծին-Ծրբառիոյ բարլսմ. Թը օ, Թ աւ-  
առ թագուհացին հրովարտակրս շամուսոտ  
ամոյո չին (գեկանեմքերի Յին ըստ նոր տումարի)  
բացուած պիսի ըլլոյ. ուր զլուաւորապէս Յնդ-  
ղիոյ Դրամանական փիճակին և Հնդկասանի  
զ ործոց վրայօք քննութիւն և խորհուրդ պիտի  
նեն ազգային երեսփառանները : Խնդպէտե դը-  
բա հոկան և առեւտրական գործոց վատանգաւոր  
աւցութիւնը ընդ հանրատիս գլուխի բարելաւու.  
թիւն մը ունեցաւ յարմէ հետէ Յնդղիոյ Դրամա-  
նոցը, կառավարութեան Հրամանին համեմատ .  
շ միլիոն լիրա սմէերինի չափ նոր թղթաղբամ  
հանեց և վատահութիւնը օրըստորէ աւելիս լու-  
զայ և վաճառականաց մէջ չափակայն յիշեալ  
Դրամանոցը իւր սահմանադրութեանը հակա-  
ռակի ընթացքի մը մէջ գտնուեցաւ կանոնէն  
աւելի թղթաղբամ հանելըւն համար . ուստի  
հարկ եղաւ որ օրէնսդիր մողվը շուտավ գու-  
մարուի և արտաքոյ կարգի պարագայից պատ-  
ճառ աւ ՚ի գործ գրուած ոյտ օրինագունդու թիւը  
մաւերացնէ , անորմէ ծագած շահուն վրայօք  
կարգադրութիւններ ընէ , և վերջապէս ապա-  
գային համար այնպիսի նոր օրէնք մը դնէ , որ  
ակնզի կառավարութիւնը արտաքոյ կարգի գըժ-  
ուար պարագայից մէջ չափագուի հրաման տա-  
լու որ ՚ի գործ չի այն :

Հայկաստանի լուրի ըլ մէջ յաջոցեն, Կոբու  
տամբութիւնը թէ պէտե բօլորովին զապուած չէ՝  
բայց մեծապէս տկարացած է, և օր ըստ օրէ  
թշնամույն զօրութիւնը ևս առաւել խորտոկ-  
տելու վրայ է : Տէ Եփի բերդոքաղաքին իյնալէն  
ետե, Վուբնով քաղաքն ալ ազատեցաւ ՚ի պո-  
շարմանէ՝ Զավելը զօրապետին շուտով օգնու-  
թեան հասնելովս : Վերջապէս Նոգենի իշխա-  
նութիւնը Հայկաստանի մէջ գրեթէ ամեն տեղ  
վիրատին հաստատուեցու, միայն այն եւրոպացի  
զօրքերս՝ որոնք ապօտամբութենէն յառաջ  
Հայկաստանի մէջ կըդտնուէին, և օգնութը

卷之三

## ԱՊՐՈՅԵԱՆ ԱԲՐԱՀԱՄ ԸՆԿԸ

Տարակոյս չկայ որ ոյս իրաւացի տեխնիալութե  
կօրուար մեծ ցաւ է ազգերնուաս . սակայն կը ք  
նամբ զինքը և իրմավ ըւշը ազգառերը միմիթեա  
րել աւետելով իրենց որ բար յիշաւակ հանգաւ  
ցելոյն ազգասիրութեան հոգիս կենդանի է իւր  
արժանաւաս անդ պայտղատ Ռափայէլ ազային  
սրտին մէջ , որ իրեն քաղցր պարաք կըհամարի  
ու պիտի համարի միշտ հօրը ճամբէն ջսաւուել  
լով կամակառար ըլլալ անոր , և իրեն արժանի  
բարեգործութեամբ մը յիշաւակն անցնչի պա  
հել համազգեացը սրսին մէջ գյու ընդ Քա  
զեղեանու , Վազարե անս , Վուրատե անս և Ռա  
փայէլեանս , մնանաւու բարերար ազգիս Հայոց  
Նոյնը յուսան իրմէ մեզի հետ բալր այն ազգաւ  
յիւր որ ՚ի Փարփակ , և ասկէց տարի մը յառաջ՚ի  
Օմիւնիա և ՚ի Արտանուդնու պ լիս հեար խօս  
ուակցեր ու ընտիր ընտիր կառարելու թիւններին  
ու ազգասիրութեան նարարծարծ բայց եռանց  
ուուն հոգին կարող եղեր են տեսնել ու գովել

¶ սես հագիս զարդարով մը մատուց մէջ այս սակաւաց պատճեն մէջ այս սակաւաց պիտ բարե մասն թեած ց բառներուն ու ածեալուն ոչ ասկան պահանձառ և լուս է նաև պանուաց օիրտ մայրը Վարդամ ափիքիը, որ մէտեա Վեր

ԳՏԵԱ ԱՐԱԿՐՈՅԱ ՆԱԽԵՂԻԾՎԱՐ ԹՒՐ

Ըստ նձագի մէջ զօրաժաղով եղած գնդերով՝  
Աւասի սարսկցյա չկայ որ և երբ Վաշինգտոն և  
անոր զանուղոն գալիքտիւնն թիւ ններէն յու-  
զ ըկուած բոլոր զօրբերը՝ Հնդկաստան հաննին,  
պոց թիւ թ հազարէն աւելի է, Վեծին Երիշ-  
տանիոյ իշխանութիւնը՝ յստ աշմանէ աւելի հառ-  
տառուն և ապահով համաց վրայ, պիտի զօրա-  
նայ յիշեալ երիրին մէջ:

Հնդկաստանի տպանամբութիւնը, ինչպէս կը  
տեսնուք՝ իւր վարժանին մօտ լլալով, Ենգղիոյ  
կառավարութեան ու շաղ բութիւնը Շինաստանի  
հետ եզած կռուոյն փրոյ պիտի դառնայ շու-  
տով. ուր կերեկ թէ մեծ տէրութեանց շատե-  
րը Ենգղիոյ հետ միաբանութեասք պիտի պա-  
տերազմին Շինացւոց գէմ։ Խաղղիոյ տէրութիւնը  
որի իցէ կերպիւ հասուցում մը խճառած էր  
գաղղիացի քարոզչի մը սպաննութեանը համար-  
բոյց Շինաց կառավարութիւնը ամենին ա-  
կանջ չէ որ բեր անոր այսօրինաւոր պահանջմանը :

Վեծին-Բրիտանիայ գեհափառ թագուհին  
աղեուակնութեան աստիճան շնորհէց Ա. ո ի լ-  
սըն զօրապետին, որուն հրամանառարութեամբը  
՚ի գործ գրուեցու Տէլիքիթէմ յարձակումը  
Վիենյան ավելացանութե աստիճանը շնորհէց  
Հավելօք զօրտպետին, որ իւր քաջութեամբը  
ազատեց ու քեռովիք բերգին մէ ջագաշարեալանդ:

զիացի գորքը և բազմաթիւ գերգասահները  
Առաջնիններ տիտղոսը պիտի ըլլայ, «ըր» Եշվագել  
Վուրբան ար Տէ՛չի. և երկրորդին՝ «ըր» Հենր  
Հավաքը տը լուքենդ:

Գաղլիոյ տէրութե՛ պաշտօնեայ մօնիւ Թու լ  
ոնտան կըդանուի այժմ. ուր գացած է, կըսե՞ն  
Ենդզիոյ Դրամանոցին հետ խորհրդակցելու՝  
վերայ զիպուածական վտանգից որ կրնան ծագի  
դրամական ընդհանուր դժբազդ վիճակէն, և  
անսնց առաջքը առնելու համար կարգադրու-  
թիւնները ընել Դարձեալ կըսուի թէ յիշեալ  
զլսաւոր պաշտօնէին այս ճանապարհորդութիւն  
ուրիշ նպաստակ ևս ունի. այսինքն Ենդզիոյ կա-  
ռավարութեանը հետ պիտի խորհրդակցի ։

մանուշի տգդու, այլ չայ է սրբավու հագւավի  
ինչպէս որ կըմած ու մեծցուցած զաւակոց  
վրայ ևս յայտնի կըտեսնուի . ուստի և Հայոց  
ազգին երախտագիտառթեանն ու շնօրհակալու  
թեալը մեծապէս արժանի՞ ՚ի կենդանութեա-  
ն յետ մահուն անբաժանելի իւր սիրելի կողակ-  
ցին ցանկուի լիշտակէն :

Հպրօյէ ան սցինքն, Վերահամեան տումբը մե  
հիմակուան գտնուած ամենէն հին ազգաւոհինն  
ըէն մեկնէ, անոր համար կարմէ որ վրան գէն  
համառօտ տեղէ կութիւն մը տամբը :

Цю фомицн ор ил բազմութիւ տօնմին վասյ  
հետեւալ ծանօթութիւնները գտանք կայացակա  
սի մը մէջ, զոր 1804/ն ապկ լիլ չօին Ս միւռնի  
հայդաղունիք տուեր են, և ժամանակի ո բազա  
պատրիարքը ու կառանդուուպօլսոյ ամիրանել  
հանդերձ բազմութիւ եպիսկոպոսօք գորդապ

անք և քաջան յիշք վաւերացուցեր են, ինչպես  
նաև Մառոփոյ և Վազգվոյ տրամաբին գործոց ո  
տիկաններն ու այլն այլազգաց հիւպատոսներ  
կամ երեսփոխանները :

բառ Եթր քաղցրէս սկզբ է և ու վագրանու  
ալքայտան տահմին հետ և սպզակ ցութիւն ո  
նեցեր է . Արդար ժամանակ կարին (Արդիւրուն  
ընացքին և գառաւառը պաշտօներան մեծ մեռ  
հանելին ե այլը , 1521 թուին (Ալիխար) յիշեա  
տօհմին նահապէտը , իւր ըոլոր ընտանե պըլ և

Մասն կազմութեան իշխանութեանց խնդրոյն ։  
Գաղղիս՝ Դրամանոցը հարիւրին և իշխոյց իւր  
դրամակեղին Եսքօնմէ) գինը ։ այսինքն 3 ամ.  
առաւա պարտամուրհակաց համար՝ տարին 9 առ  
0/0, 2 ամուսան համար 8 առ 0/0 և 1 ամսուան  
պարտամուրհակաց համար՝ տարին 7 առ 0/0 տո  
կոս պիտի առնու ։

Գերազանցածի տէր Դաւիթը ու քաղաքն Արքու-  
պիտիկապոսը՝ ամսույս 16ին շաբաթ օրը համեցաւ,  
ընկերու թեամբ քահանայից, այցելութեան եր-  
թալու քաղաքիու ուրբ Վեսրովեան գպրոցը  
և Հայիստմեանց վորժարանը . ուր հայկա-  
գուն աշակերտաց և աշակերտունեաց բուակենն  
յառաջադիմն թիւնը տեսնելով մնալու ու-  
րախացու, քանայեք օկան խօսքերով օրհնեց  
զամենքը և ՚ի նշան իւր հայրական գոհունեա-  
կութեանը 1000 զուռուշ նուիրեց ՚ի նորո սա-  
ծախուց ուրբ Վեսրովեան գպրոցին : Վմանաւ  
պէս վի հանձնական առտատաձեւ անութեամբ և  
դրամական յատակ նուերեներով միսիթարեց և  
մնալու բայը վարժարանները, քահանաները  
և ուրիշամեն պաշտօնեանները, յորդուրելով զա-  
ննեք փութաջան ըլլու միշտ ՚ի կատարումն իրենց  
պարտաւորութեանց յօդուտ և ՚ի յառաջադի-  
մութիւն ազգիս :

Առ բր Վերոպետան դպրոցին յառաջնորդէմ  
աշակերտներէն մէկը համառօտ և գեղեցիկ տ.  
տենաբանութիւն մը կարգսց, Նորին Արքազ-  
նութեան ըրած այցելութեանը չնորհաւորել լու-  
ե. իւր Բոլոր աշակերտակցաց և վարժապետաց  
սրանն ուրախութիւնը յայտնելու համար  
Ծիշեալ հոգեոր հովինը մեծ ու շագրութեամբ  
քննեց աշակերտաց զանազան աշխատասիրու-  
թիւնները և վարժապետնիս կարգադրութեանց  
տետրակը աշքէ անցնելով, իւր գոհունակու-  
թիւնը յայտնեց Վերոպետան դպրոցին անօրէ-  
Շառաւ է առանց առանց առանցին Վահեստին :

պահան Տաճկառատն կը իօսագրուի ու Պիշրաս  
քաղաքը կը հասառատուի : Աբրահամ՝ Վլիթարե  
թուար, իւր մէծ հանճարովը, Ճոխութեամին ու  
հաւատարժութեամբ Արևտէի (Այրիբա) Հիւտէին  
փաշային և Վէօփրիւիւ ողլուին մեծամեծ ծառ  
ռայութիւններ ընելուն համար Առվլժան Խա-  
րաշիմէն բոլոր տէրութեանը մէջ ազատ ու ան-  
մաքս զածաւ ականութեան Խաթթի-Երիշ  
կամ նուրիսական հրովարտակ մը կասնու, և նոյ  
կզզւ ոյն մէջ Հայոց համար եկեղեցի մը չնելու  
հրաման, զոր իւր ծախիւքը կը շնէնէ, նշյալէս շե-  
նել կուտայ նուև Կոստանդնու պօլոյց սուրբ Նի-  
կոլայանի եկեղեցին, որ Խլիւլիի, Վահալըճի  
Փիլիպպուլուց (Փիլիպի) քաղաքաց եկեղեցի  
ներուն հետ ոյս մեծապատիւ տոհմին բարե-  
պաշտութեան ու բարեգործութեան անմա-  
յիշտառակներ պիտի մնան :

Սպրոյեան գերդաստանն 1688ին Մոխ վաճառաշահութեան օրինակ քաղաքը կը փոխադրուի Քաղղեացւոց Լեռտավիկոս ԺՌ Թագուարէ սաշտագանութեան ու ազնուականութե թղթե կրեպունիքի , թէ չափ նուած կայս Վեճն Պետրոսն Հրամաբառակ մը բոլոր Կոյսին թեանը երկրին մեջ աղաւատ վաճառականութիւնն ընկալու :

պիսկոպոսը, ըստ Ձերմեռանդ փափաքսնաց Իզմիրի հայազգի բարեպաշտ ժողովրդեան, խիստ չքել և փառաւոր հանդիսիւ պատարագ մոռ տոյց սուրբ Առեփաննոս հոյտկասպ եկեղեցւոյն մէջ, և պատուական ու ազգու քարոզ մը տալով՝ 'ի սէր և ՚ի միաբանութիւն յորդորեց իւր վաղածանօթ հոգեսոր որդիքը, օրոնք խուռն բազմութեամբ ներկայ կըգտնուէին. օրհնեց զանոնք Ձերմեռանդ բարեմաղթութիւնը ու միսիթարեց և ուրախսացոյց հոգեսորապէս բոլոր ժողովուրգը : ՚Նոյն օրը ՚Նորին Արքազնութիւնը ըստ ներելց ժամանակին, քանի մը ազգային երեւելեաց տունը այցելութեան երթալով պատուեց զանոնք իւր սովորական տղնիւ քաղաքաւ վարութեամբը, և հետեւալ օքը աւ.ստրիական շոգենաւով մեկնեցաւ Կրոստանցնուազիս երթալու, իւր ստիւտօրեաց առ մեզ բնակութեան քաջր յիշատակը անջննջ թող տալով Իղմիրի հայկազուն հառարակութեան սրտին մէջ:

ԵՐՐՐՐՏ և ՔԵՐՔԻ պատրասիւսն Հայոց գի  
անձնութեած ծեր-հ-ոյն երրրրտ ու ՔԵՐՔԻ գը-թեալը =

Ուստի նոյն մը երի 14 թիւը երկար նամակ մը  
կըպարունակէ իբր ՚ի պատասխանի Արշակունյաց 557  
թուոյն մէջ հրատարակեալ մեր յօդուածոյն .  
Իբր ՚ի պատասխանի ըսինք , քանզի ուշադրու-  
թեամբ ընթերցող և անաչառ դատաւոր մը  
յայտնի կըտեսնէ թէ յիշեալ ծերունին՝ իւր ա-  
ռաջադարձութեան ակարութիւնը և թեթե ամսու-  
թեամբ գրած թշնամանաց ծանրութիւնը տես-  
նելով՝ ՚ի փախուստ կուզէ դառնալ հանդ արաւո-  
հոգի վիճաբանութեան ասպարեզէն , յորում  
ազդ ասիրաբար հրաւիրած եմք զինքը յօդուա-  
ծշաբառութեան և ազդային յառաջադիմութե-  
ն՝ յիշեալ բուն խնդիրը մէկ կոզմ ձգելով , անհիմն  
պատճառանքներով , զբարառութիւններով և  
այլուածառանքներով : զար  
կըկներէ՝ իւր առնիւթայի առաջարկութեանը արժանաւոր  
ալլուստ առակով մը :

Ὥῃστος οὐκέτι τελεῖται, οὐδὲ πάντα τὰ μέρη τοῦ πόλεως  
πάντα τελεῖται, οὐδὲ πάντα τὰ μέρη τοῦ πόλεως

Նութիւնը : Կայսրը մասնաւոր հրովարտակով մը  
խնդիլքը կատարեց : որ այն կողմերը վաճառու  
կանութեան ծագիելուն շատ նպաստաւոր եղաւ :  
Այս հրովարտակին աշխարհաբառ թարգմանուն  
թիւնը հոս կը նեմը զոր անցեալ տարի գրաբառ  
հրատարակեցինք՝ Պ. Ալարդիս Ավելիքա անու անի  
Որուս հեղինակին գրքեն առնելով : որ կը կոչուի  
“Համառօտ տեսութիւն պատմութեան ազգին  
Հայոց ՚ի սկզբնաւորութենէնէ նորին մինչև  
ցվերածնութիւն Հայութան Վահանգին ՚ի կայ-  
սերութեան Ուռուսոց” :

“Ողորմութեամբն Կատուծոյ մէք Պէտրոս աշ  
“ու աջին, Արքոյ (Յար) և Ինքնակալ ամենայն  
“Ուռասց, և այլն, և այլն, և այլն :

“ Հյու հրավարտակիզիվ կը յայտնեմք ամենուն  
“ որոց պէտք է գիտնալ, և մանաւանդ մեր զե-  
“ կավարիչ ծերակուտին, կուսակալներուն և  
“ անոնց փոխանորդներուն, հրամանատարնե-  
“ րուն, գաւառաց խորհրդականներուն, և զին-  
“ ու սրական ու քաղաքական ամեն կարգի սոտի-  
“ կաններուն, և քաղաքներու մէջ եղած վերա-  
“ տե ու չներուն, քաղաքապետներուն և մուլսի  
“ պաշտօննեաներուն, թէ երբոք Հոլոնախա է ինք,  
“ հայկացի Պետրոս (ՈՒթէր) Ապրո խօնարհաբար  
“ մեզի ազերսագրով մը իմացուց թէ ինքը և  
“ երկու եղանակը Աբրուհամ և Ատեփան Ապրօ-  
“ բնակչչք Օմիւսնիոյ մեծ վաճառականութիւն  
շունին հնդկաստան, Պարսկաստան, Տամակա-

անանուն ծերունին , առանց քէջկամ շտա ջանք  
ընելու որպէսզիհամազական քանի մը խօսք գտնել  
ու գրէ , շատովլ յուսահատութե՛ մէջմասցեր է :  
Իսկ ՚ի մասին կարծեցեալ հակառակախօսութե՛  
ոգւցյն և յամսու բնաւորութե՛ը , զոր ըստ իւր  
հաճոյից կընծայէ մեզ , կըպատասխանեմք թէ  
այն ընդդիմաբանութեան ոգին շտա հեռու է  
Արարատիան Արևոյնուն . որուն երկարատե կեանքը  
անձխանելի ապացոյց մըն է անոր խմբագրին  
հեզութեանը և խօսարհութեանը :

Երաբդ՝ Հայագիծի ծերունին կը մի լադրէ զմեզ.

ԽԵՏ ԿՊԱՄԱՆԴՆՈՒԹՈՂՄԱՅ ՀԱՅԿԱՊՈՎՆ ԹԻԿԻՆՆԵՐԸ  
ԽԲԵՆ ԳԵՄԳՐԳՈՒԵԼԿՈւՋԵԱՄՔ, ԱԽՈՇ ՎԱԿՈՅՈՔ ՀՐԱ-  
ՄԱՐԲԱԿԵԼ ԱԽԱՋ Իւր ԹՇԱՄԱՆՈՎ ՃԱՆՔԱԾԵՐԸ  
ՅԱԽԱՋ ՔԵՐԵԼՄՈՒԼ. Յիհրաւի ՊԱՐՄԱՆԱԼԻ Է, ԱՐ  
ԲՆՔԸ ՀՐԱՄԱՐԲԱԿԻԿԱՆ ԱՊԳԱՅԻՆ ԹԵՐԹԻ ՃՐ ԱՌ Ջ,  
ՅԱՅՄՆԻ ԿԵՐԱՎԻՌ ԱՊԳԱՅԻՆ ԹԻԿԻՆՆԵՐԸ ԹՇԱՄԱՆ-  
ՆԵ ԸՆ Ե ԱԽԵ, ԱՆՄԵՂ ԿՐՀԱՄԱՐԲԻ ՊԲՆՔԸ և ԽԻՉ ԱՌ-  
ՖՈՐՄԵԼՄԸ ԳՐԵԼ ՅԻՆՔ ԸՆԿԵԼ բաւական ՀԱՄԱԿԱՐԱՄ  
(ՍԱՖԴԻԽՎԱՐՍԻՓՈՆ) ԿԸՆԵԱԿԵ, Այն ինչ մենք, նայն  
ԹՇԱՄԱՆՈՎ ԱՆԱՏԵՂՄ ԹԻՆՔ և ԳՐԱՂ/Ն ԱԲԱՎԱԼԱԾ  
ՅՈՒԺՆԵԼՈՎ. յանցաւոր կրհամարուիմք մեր հա-  
կառակիսդին առջե, ու խիստ ողջմոռմիեամբ գրե-  
ցինք ըսելուլ ալ, գուցե իւր ներովամասու թեր  
վայ իրաւոննք պիտի չանենամբ :

Վրդ՝ վերսիշեալ անհիմն օգատմառ անքները  
հերթելէ ետե, նայինք թէ մեր հակառակորդը  
ինչ նոր փաստեր յառաջ բերած է վիճաբանու-  
թեան ենթակայ եղած իւր ծանրակիցու առաջար-  
կութեան պաշտպանութեանը համար :

Հայազգի յարդոյ ծերունին Մահմէտն սէպէ  
ուն մը երի 19 թու ոյն մէջ հրատարակած իւր նպ-  
տակաւ ը կըսէր թէ, «Պէտք է որ կոստանդնու-  
պօլսոյ Հայոց տիկինները էնթարքն և ֆէրածէն շու-  
ռով հանեն, բայտ հագինին, բայց պարտին ու է-  
րիկ մարդ ոցմէ պահուելու ստվորութիւնը թող-  
ոան, Ունք պատասխանեցինք թէ, «Ո՞յ խըն-

ի իր լուսական արժանիք կերպ մեզ ՚ի  
առաջին անգամ շուտով գործադրութեանը, ուստի  
ուանց հասուն մտածութեան և խորհրդակցու-  
թեան, անոր վրայօք շտապաւ վճիռ տալը՝ կրնայ  
լուսակալոր հետեւ թիւնեներ ունենալ՝ ՚ի լիսաս  
ազգային համեստութեան”。 “Դարձեալ ըսփնը  
թէ, “Ք սու մեր կարծեաց, հարկ է որ նախ՝ թէ  
խոչերու և թէ աղջկանց վարժարանաց մէջ  
առանձինութեան և պահպան կ ընդունալ” ։

արսյականութեան և դաստիարակութեան վեա  
տքերեալ գասատուութիւններ և կրթութիւնն  
եր ըլլան կանոնաւոր կերպիւ և յետոյ սակաւ  
ու սակաւ էրիկ մարդ ոցմէ պահուելու ոսկու  
ութիւնը վիրնեայ:

սիւ մեր վրայ չարժեց , և մեր այս խօսքերուն  
մէջ Հակառականաւութեան սղի տեսաւ , այն  
ինչ Ճշմարիտ սղգաւով բութեան եռանդն է որ կը  
գրդէ զմեզ աղջին օգուտ տը փնտուելու և քննե-  
լու , ինչպէս ու ամեն ինդրոց մէջ , նմանապէս այս  
ծանրակիշու ինդրոյն մէջ ուլ:

Ո՞ր հակառակությունը՝ ի՞նչպատճեր առաջընթաց կութեանը յառաջ կը բերէ Պալլանց իմաստունին այս խօսքը՝ “Վհաղէս երկիրը անխնամաշ պահեւ լով կը խոպանայ, այնպէս ուղ մարդուն սիրով փշերով կը ծածկուի, եթէ ընկերութենէ փախուժով առանձնանալու ըլլայ”։ Ամանապէս Դայտ փիլիսոփային հետեւ ալ խօսքը յառաջ կը բերէ։ “Վգի մը մէջ որչափ բրտութիւնը աւելի ըլլայ, այնցափ անհամեստ կանայք աւելի կը լլան”։ Եյլ վկայութեանց երկուքն ալ աւելի մեր զրուցաներուն կօգնեն, քան թէ մեր հակառակորդին առաջորկութեանը։ Քանզի մենք երեք ըստինք և չեմք ուզեր ըստ լթէ հայազգի տիկինները ընկերութիւններէ փախչեն, այլ ընդ հակառակն անուց մէջ արժանաւոր կերպիւ մտնելու։ Համար նախապատրաստութիւններ առաջարկեցինք և բարսյականութեան գատառութիւններ ու կրթութիւններ ըլլան ըսինք, որպէսզի բրտութիւն ազգին մէջէն բարրովին անհետ ըլլայ։ ըստ է որ Շայոյին յիշեալ խօսքը միաբերնիս է չեղեր։ Ո՞ր երկրորդ պատուիսանեացն մէջ, յիշեալ յարդոյ ծերունեացն ազդափութեանը վատահանեալով, աշխատեցանք անոր մեր վասյ ունեցած ազօրինաւոր բարկութիւնը հանգործուեցընելու, և մեր նովատակը՝ ի մասին այս ինդրոյին որիշ բան չէ այլ միայն ապագին է ափան օգուտը և հիմնաւոր յառաջադիմութիւնը վնտաւէլ է”, ըստ լով այսպէս կը ըստունակէինք մեր խօսքը։ “Վստորում ամարդ սիսալուկան՝ թէ մեր հակառակորդը և թէ մեք կը նամաք սիսուլ մեր կարծեացը և մեր սրոշմանցը մէջ, բայց սիսալը ուղղվէն և մնասակարը օգտակարէն, գատապենութեամբք և առանց իրից եղած վիճաբանութիւներով կը պատռի և երկան կելլէ”.

Վյա օրինակ հեղահագի խօսքերուն անանուն  
երբունին ծանր լըշնամանօք կըսպատասիսանէ ,  
Խակայն ամեն մարդ զիտէ թէ թշնամանքը վի-  
ճաբանող երկու կողմանց տկարին զէնքն է .  
այց մեր հակառակորդը միայն չգիտնալով այս  
անը մեծ հանձար ցուցուցած և յաղթութիւն  
ը ըրած կըկարծէ հետեւեալ կերպիւ թշնամանե-  
ով զմեզ իւր նամակին վերջը “Հայն Դէմ Անուլ-  
ւու Երեւան” : Ունեք չեմք ուզեր յիշեալ  
երրուն այն այս տպայական ընթացքին հետեւիլ-  
ոպա թէ ոչ , կրնայինք մենք ալ խիստ յարմար  
երպիւ վիւ Ըստնել առաջիկայ մեր յօդուածը ,  
ալ լով թէ՝ մեր ազգափրական առաջին և երկի-

թեամբ արտօնութիւններ և հրամաններ՝ խնդրեց . Այսոր համար մենք ալ մեր կայսերութեամբ և գաւառներուն մէջ վաճառականութիւնը ծաղկեցընելու համար, ոչ միայն ըստ ամենայնի իր խնդրոյն հուանեցաք, հապա հաև այս մեր հրովարակը և արտօնութիւնը անոր տալու համեցանք . հրամայելով վերցիշտակեալ ծերակուտին, կու ստկալներուն և անոնց փոխանորդներուն, հրամանատպներուն, խորհրդականներուն, և զինուորական և քաղաքական ստիկաններուն, և մաքսի պաշտօնեաներուն, որ երբ կետրու և Աբրոհամը և Առեփան Ապրո մեր այս հրովարտուկովս վաճառականութիւնը ընելու համար, Խոմքորդ ութիւնը ընեն, և կամ իրենց կողմանէ վաճառներով գործակալներ զրկելու ըլլան, ամեն տեղ պատ և անորդել ըլլան, թէ ծախալ եղեր և թէ ցամաքով, որ ձամքով ու որ քաղաքէն որ ալուզիւ ըլլան երթալ, իրենց մարդիկներովին ու կահկարտասիրներով թագուլ զերենք, տանց ամեններն զրկազնութիւն և խոփանում մը ընելու, այլ մասնաւանդ իրենց խնդրին համեմատ ամեն օգնութիւն անենց ընելու հայց իրենց հետ գտնուած, և կամ իրենց գործակալներուն հետ զրկուած վաճառքներէն կը հրամայինք որ մաքսապետները, քաղաքապետները և ուրիշ պաշտօնեանները այս կերպով առնուն

բորգ՝ պատասխանները, դժվարզութեալին աղմին  
քար նեանցու նմանեցաւ, որ մարզցոս վրան  
գլուխիր կացուաէ :

Յետագայ նամնկը տղղասէր ոգւով բուած, և խիստ ազգօգութ ու արգիւնաւոր ընկերութեան մը նորոգ հաստատութեանը ազգարար ըլլովվ, կը փութամք հրատարակելու դայն :

Յարգան խմբագիր

Ըսկեց հմեգ տարի յառաջ Մասիս պատուական լրաց, թէ մէջ հրատարակուեցու հայրենի աց մէկ քանի յարդելի բարենախանձ անձանց գովելի ջանասիրութեամբ՝ Արտասյէն թթենի տունկեր ՚ի Վան փոխադրուիլը ։ յու տունկերը ներկայ տարու օյս մէջ աւ քաղաքացիութեամբ մշակուելով՝ հայրենակցոց երկարաւթիւնները բարձրում արդեամբ, այսինքն առատ մետաքով պատճեցին ։ որոցմէ քանի մը տրցակ անձանքը իսկ ներկայացաւցի վում մափայլ հատեան Յօհաննէս-Պէտրին, մէկ կողմէն սիրելի հայրենակցաց մէջու աջան վաստակօք հասունացած խայրելը ցուցնելու և միւս կողմէն յիշեալ վեհանձն Պէտրին ազգասիրական քաղաքերութիւը ընդունելու համար։ Արդ՝ Նորին Վան մութեան և ուրիշ երեկելի ազգասիրաց յորդորանքեն խրախուսեալ, թթենոյ նոր ու սիրայօդ ընկերութիւն մը հաստատեցինք քանի մը յարցոյ հայրենակցաց համասիրտ հաճութեամբը, յօդուած և ՚ի բարգաւաճանս հայոզգի բնակչաց Վանու ։ որոնք տարտիոյս չունիմ թէ ուրախ սրտի պիտի ընդունին և նպաստամուսոյց պիտի ըլլան ոյս ընկերութեանը ։ Քանի այս միջոցաւ Վանու մէր ապագայ սկրնեց արգիւնաւոր գործ և զբաղանք մը պիտի թողումը որով պիտի չափաւուին իրենց կեանքը պատախսկութեն մէջ լի վասոր անցնելու ։ Վերջապէս երջանիկ կեցութեան մը ամենառատ համբար մը ՚ի պատրաստի ունենալիուս անտարակոյս եմ, թէ որ օտար հովերու վրայ անխննոյ և գետօրէն հոսեցած քրառանց կոթուներէն մէկ փաքրիկ մասը հայրենեաց սիրառունգ հողին վրայ թափուելու ժնանայուի, արդ արե հողը իւր բերրի ու պարար արգանդը բացած է և լիուլի պիտի պատկէ իւր մշակողոց վաստակաբեկ աշխատութիւնը լու ժնանայուի, արդ արե հողը իւր բերրի ու պարար արգանդը բացած է և լիուլի պիտի պատկէ իւր մշակողոց վաստակաբեկ աշխատութիւնը ։

Ա այլն :

“ բամը . մեր թագաւորական գանձը , որ բալու<sup>1</sup>  
“ բովին նման ըլլայ Վարսից հպատակ Գուղյեցի  
“ հայերէն առնեաւածներուն՝ իրենց հետ դրուտ  
“ պայմաններուն համեմատ . անկէ ՚ի զատ մէկը  
“ չհամարձակի բան մը պահանջել , թէ իրենցմէ  
“ և թէ իրենց գործակալներէն , և անոնց վրաց  
“ տուրք ձգել , և մեր հպատակներէն ըլլայ որ  
“ մէկը անոնց զպչի . այլ վախճայ մեր բարիկու<sup>2</sup>  
“ թեան սաստիկութենէն և սաստիկապահանջ  
“ տու գտնիքներէն :

“Ե՞ւ այսպէս մեք , մեծազօր ինքնակալ , մեք  
“արբունական մեծութեամբը մարդասիրաբար  
“կը հաճիմք և կը հաւանիմք անոնց և իրենց դպր  
“ծակուլներուն մեր աթոռանիքատ Ունըթ-Փեթը  
“պուրիկ մէջ և ուրիշ վերը լիշտակած քառ  
“զաքիներնուս մէջ աղասաքար բնակիլ և վաճառ  
“ու և ամեն տեսակ վաճառքները միայն թէ  
“պատու իրանու արգիլուտծ ըլլայ , և վաճառ  
“ու ականոն թէ ան պատճառաւ մեր և ուրիշ տէ  
“բութեանց քաղաքները քալէլ և իրեց զառ  
“ճառ ըները տանիլ կամ զրին լ չուրով և զեր է ,  
“թէ ցամաքով , հասու ց անհլով՝ ինչպէս որ  
“վերը ըսփնիք , պարուուպատշած եղած տուրբը  
“Կարսից հարսանիկ եղող հայոց տուած առւրբին  
“պէս : Այլ կրհամայիմք որ նոյն Պետրոսի  
“Վորո և իրեն ելլարցն ու գործակալներուն  
“ամենէն առելի հովանաս պատթին և օգնու  
“թիւն ըլլուի , պայմագի իշխաց ուրիշ հայկացեան  
“և զբարքը առանիլով զայն , ինչպէս նաև ուրիշ

— Պէտական հայագիր պատու առ որ անձ մը  
հետեւ և ալ նամակը յու զարկած է մեզ ՚ի հրա-  
տարակութիւն :

Digitized by Google

## Յարգեցի խմբադիր .

Պէրութի վաճառականութիւնն որ բատ օրէ յաւ  
ու աջանալու վրոյ է . և տարակոյ չիսայ որ քանի  
մը տարուան մէջ մեծամեծ յաս աջագիմա թիւն  
ներ բած ըլլալով , երե ելի նաւահանգիստ մը  
պիտի ըլլոյ , ինչպէս է Եղմիք , և այլն : Եւ այս  
մեր ակնկալու թիւնը մեծ ապացոյց կրնայ հա-  
մարուիլ Պէրութի ծագիեալ առ ու տուրը և ա-  
մեն շուրթու հարած շոգենաւոց բազմութիւր :  
Այս քաղքին բնակիչը թէ առ զայտիք և թէ  
Եւ բացացիք օրբանորէ Նորանոր գեղեցիկ աներ ,  
շահմարաններ ու տեսակ առ առկ շենքեր կարո-  
ցանելով , քաղաքը զարդարելու վրոյ են . և  
5-6 տարուան մէջ շինուած գանացան շնչերուն  
թիւը խիստ մեծ է և զարմանը կըսպատճառէ :

Եայց ցաւալի սրտիւ կրսեմք որ այսպիսի վա-  
ճառաշահ երեւելի քաղքի մը մէջ շատ քիչ են  
շայազգիք . և հազիւթէ 20 տուոր կըսպատճուի .  
անոնք առ օտար բաց թէ եկած են :

Ճեր պատուական Արշակունյաց մէջ առաջիկայ ազգ-  
ուուաւ գրութիւնո, մնամ, և այլն :

Constitutio

Ժամանակ ալ Պիտին քողին մէջ կըկարդամք ։  
“ Ո սետոնի թայմալ լրագրոյն խմբագրաց մէկը  
անցի աղինը ըստ Ճանապարհօրդու թիւն մը ըննլով  
Ծերթիկոյ Վիեցեալ-Նոհանդաց մէջ, երկա-  
թուղլոյ մը շոգեկառ քին մէջ գանուեցաւ, ուր  
դժբաղդ գեպք մը պատահեցաւ կառավարաց  
անհօդու թենէն : Բայց Ծերթիկամի մէջ եսիս

թուղեաց վրայ պատահած զեպքերուն երբէք  
մէ ծուշադրութիւն ըլլար և հազիւ թէ վերա-  
ւորեալ ճանապարհորդաց համար քանի մը  
վայրկեան կըսպասուի որպէսզի իրենց վերջին  
շունչը աւանդեն կամ իրենց ցրուեալանին-  
ը գտնան ու ժողովին :

“Յիշեալ անդպիսացի խմբագիրը , ծանր վէրք  
ստացած և իւր մէկ ու որ տեղէն ելած ըլլարով ,  
մեծապէս կըստիպէր մի՛ ս վիրաւորները որ իրեն  
հետ միտարուին և յիշեալ երկաթու զւոյն ըն-  
կերու թեան գէմ գանդատանաց թու զթ մը մա-  
տուցանեն տեղական կուռավագարակթեանը : Տայց  
Ճանապարհորդներէն մէկը , վիրաւ որները համ-  
րելէն ետեւ : որ 7 հոգի էին . ըստու , ընկերութիր՝  
իրեն գէմ եղած գանդատանաց թու զթը որի-  
նաւոր չամարիր երբ որ 10 ստորագլուղ չկայ .  
ու ոսի 3 վիրաւ որ կրօնիկոն մեզ :

“Ու թէ օտարական մը ես, որ յիշեալ անդ զիստ  
ցի խմբ ադրսյն նման չեր գիտեր Միացեալ-  
Վահանգաց սովորութիւնները, ուստի կանոն թե՛  
պաշտօնատառնը գացեր է երկաթուղոյ մը մէջ  
պատահած դէպքի մը պատճառաւ, և ուղեր է  
գանգատ ընել իւր թեր կոտրելուն համար :

“Մերիկայի մեծ երկաթուղակառ մի հայ առ է”

“Եւս այսորիկ կառքերուն խումբը ամեն չի կան ըստ թիւնը ցանքազով մարդարիքարար ճանապարհորդաց ապահովութիւնը հաստատուն պահել, և առեւ առջանած մը ի գործ գրեթ է կրտսեն  
“Եւս այսորիկ կառքերուն խումբը ամեն անգամ մեկնելուն անոնց հետ կուրք մը պիտի թւրայ մը ջը փարթիկ մասուն ալ, ուր քանի մը փարզապես աներ պատրաստ տիտի ըլլուն միշտ, որպէսզի իրենց կրօնական ծառ այսութիւնը մասունցանեն անոնց՝ ու երիւթեաւ լոյն դժբագդ դիպուտացն մը մահուան վասնագի մը մահուան վասնագի մը ջը պիտի գըտնուին ին : Եւս այս օդնութեանը իրաւունք ունենալու համար, իրաքանչիւր ճանապարհորդ սուհմանեալ փարձքէն քանի մը թալիս աւելի անոնց մըտագ :

պրոդ գաճաբէ :  
“ՆԱՅԼՇ երկու պաշտօնական իրաւ տքան և ու զեկից պիտի ըլլան կտորերուն խումբին , որ պէսզի ՚ի պահանջել հարկին կարող ըլլան կտօնի վերաբերեալ վերջին կամքը արձանագրելու այն ժանապարհորդոց , որ ՚Նոր-Շամարհին երկաթու զիներէն անցնելով , հանդերձեալ աշխարհը պիտի երթան”:

— Ծայլը նոյեմբերի 21 թիւը հետեւալ նու-  
մակը կըպարունակէ , որ Տէլիէն գրուած է .  
“Չեմ կրնար նկարագրել ձեզ բոլոր հարստու-  
թիւնները զոր կըպարունակէ Տէլի քաղաքը :  
Ասկեթե լով բանած | ահոր շալէր և ուրիշ զա-  
նազան սոկեկար հսկու ստներ , ժամանակներ ,  
սոկե ծողեր , մետաքսեալ ու թունաչեալ .”

բառ. Եղուսու ֆիան Պօղոս Պէյին Մէհեմիէտ Ալի  
փոխարքային ըրած մէծամեծ ծառայութիւննեւ  
ըր. : Վ. Քրտչամ ազային մեծ եղացրը Գալուստ  
աղային որ 1836ին վախճանեցաւ ՚ի թշրեստ, եր-  
կար ժամանակ ։ Օմիւռնիոյ մէջ Անդղեյ հիւ-  
պատոսին առաջին թարգմանն էր :

Վ ա ս մ ա պ ա տ ի ն շ ո ւ պ ա ր Պ է յ ն ո ր Ա յ ի թ փ ա շ այ-  
ի ն ք ա ր ա ռ ո վ ա ր և կ ա ր մ ի ւ ծ ո վ ու ն մ է ջ բ ա ն ո ղ  
ը ս դ ե ն ա ւ ա ց և գ ի պ ա տ ա կ ա ն ը ն կ ե ր ո ւ թ ե ա ն ե ր կ լ ո ր դ  
ա ս կ ա ւ ա դ ա հ ն է , և ի ր մ է ծ ա մ ե ծ ա ր գ ե ա ն ց ն հ ա ւ-  
ա ր ա յ լ ե ա յ լ պ ա տ ու ա ն չ ա ն ն ե ր ո վ և ս զ ա ր դ ա ր-  
ե ա լ , Ը բ ր ա հ ա մ ա ղ ա յ ի ն ք ե ռ ո ր գ ի ն է , և զ ս ե-  
բ ո ւ փ ա յ լ չ ր ա մ ե ա ն ի Պ է յ ո ր դ Պ է յ ի ն ա ղ ձ կ ա ն ը հ ե տ  
ա ր գ ա ւ ա ծ է . ո ր Ե ղ ի պ ա տ օ փ ի փ ո խ ա բ ք ա յ ի ն ս ե-  
շ ա ն ա ւ ո ր ն է ՚ի կ ր ա տ ա ն կ ն ո ւ պ օ լ ի ս . և ո չ մ ի ա յ ն  
ա ն ո ր . ա յ լ ի հ ա ր ձ ե ա գ օ յ ի ՚ ր ա ն ա ա ջ ե ւ մ ե ծ պ ա ր-  
ո ի ւ ո ւ ն ի : Ա ո ւ տ ա ն ի հ ա շ ա կ ա ւ ո ր կ ո ւ ս ա կ ա լ Ը-  
լ ա ր ե լ փ ա շ ա ն ՚ շ ո ւ պ ա ր Պ է յ ի ն և զ ա յ ր ն է , և  
ո ր պ ւ ն չ ա մ ա ր ս ո ւ տ զ ա յ ե տ ո ւ ե ի ն օ ր ա գ ի ր ք ի բ ր ե-  
պ ա ն ե ա լ ՚ի կ ա տ ա ղ ո ւ թ ե ն է տ պ ա տ ա մ ք ա ծ զ ա յ-  
ե ն ա մ յ ո ւ թ ե ն ա կ ա ց : Ի ւ ր ի ս կ ի հ ա ր ա ղ ա տ ի ն տ ո ւ ա ծ  
ո ւ ն կ լ ե կ ո ւ թ ե ա ն ը հ ա մ ե մ ա ս տ ո ր ա խ ո ւ թ ե ա մ ե կ ա ս կ  
ե տ ե մ ք ո ր ս ո ւ տ է ա յ ն ե լ ո ծ ձ ա յ ն ը , և ը ն դ հ ա-  
ս ա ա կ ն ք ա լ ո ւ ս ո զ զ է մ ա ր մ ե ս ի ս ի ր ե լ ի յ ո յ ժ  
փ ո խ ա ր ք ա յ ի ն : Ք ր ի ս ա ն ի յ ց մ է ջ փ ո շ ա յ ո ւ թ ե ա ն  
պ ա տ ու ց ի ա ռ ա լ ի ն հ ա մ ն զ ն ե զ ո ւ ն ա մ ի ն ի ն ը  
ա յ ա ր ա պ ա տ ի ն : Շ ո ւ է լ փ ա շ ա ն , յ շ ա տ ա կ ա ց ա ր-  
ա մ ի պ ա տ ի ւ թ ե ի բ ր ե ն և թ ե ի ս ր ա պ ա յ ի ն :

